

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ГАЛИЦЬКА Майя Михайлівна

УДК 378.147:379.85:81.243

**ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СФЕРИ
ТУРИЗМУ ГОТОВНОСТІ ДО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ**

13.00.04 – "Теорія і методика професійної освіти"

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті педагогіки Академії педагогічних наук України.

- Науковий керівник -** кандидат педагогічних наук, доцент
Редько Валерій Григорович,
 Інститут педагогіки АПН України,
 завідувач лабораторії навчання іноземних мов.
- Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор
Сущенко Людмила Петрівна,
 Національний педагогічний університет імені М.П.
 Драгоманова, завідувач кафедри фізичної реабілітації;
 кандидат педагогічних наук, доцент
Євць Єлена Валентинівна,
 Київський міський педагогічний університет імені Б.Д.
 Грінченка, завідувач кафедри практики іноземної мови.
- Провідна установа -** Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН
 України, відділ педагогічних технологій неперервної
 професійної освіти, м.Київ.

Захист відбудеться "15" березня 2007 р. о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий "12" лютого 2007 р.

Учений секретар
 спеціалізованої вченої ради

О.Г. Ярошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Соціально-економічні зміни в Україні, процеси глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства, наміри нашої держави щодо входження до Європейського освітнього простору зумовили необхідність розширення міждержавних відносин як на офіційному рівні, так і на рівні спілкування між людьми. Саме тому сфера туризму, яка охоплює важливі галузі розвитку суспільства, набуває державного значення. На міжнародному та урядових рівнях відбулося переосмислення ролі туризму в освітньому, культурологічному, соціально-економічному, політичному житті народів як важливої умови ознайомлення громадян різних країн з досягненнями цивілізації, світовими скарбами духовної та матеріальної культури. У зв'язку з цим суттєвої трансформації зазнали функції професійної діяльності менеджерів туризму, що зумовило необхідність модернізації системи професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму.

Підготовка фахівців для сфери туризму є важливою складовою сучасної системи професійної освіти, концептуальні положення якої висвітлені у законах України "Про освіту", "Про вищу освіту", Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI століття"), а також Державній програмі розвитку туризму на 2002-2010 роки.

Одним із важливих завдань сьогодення є підготовка фахівців нового профілю – менеджерів туризму та готельного господарства з новим економічним мисленням, різнобічними та глибокими професійними знаннями і вміннями, здатних до постійного поповнення й оновлення знань, з досконалим володінням іноземними мовами на рівні, який достатній для здійснення якісного професійного іншомовного спілкування. Іноземна мова для менеджера сфери туризму – це один із інструментів, який допомагає не тільки діяти, переконувати, приймати рішення, а й створювати сприятливу ділову атмосферу, розуміти культуру представника іншої країни та менталітет його народу. Здатність якісно здійснювати професійне іншомовне спілкування значною мірою сприяє підвищенню конкурентоздатності фахівців сфери туризму на ринку праці.

Дослідженню проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців завжди приділялася належна увага, зокрема, таким її аспектам, як: методологічні основи неперервної професійної освіти (С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, Н.Г. Ничкало); сучасні педагогічні технології навчання (В.П. Беспалько, С.О. Сисоєва); впровадження компетентнісного підходу у сучасній освіті (О.В. Овчарук, О.І. Пометун, О.Я. Савченко); професійна підготовка фахівців у вищій школі (А.М. Алексюк, В.І. Бондар); теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців

сфери туризму (В.К. Федорченко); організація навчально-виховного процесу в закладах туристичного спрямування (І.В. Зорін, В.О. Квартальнов, Л.І. Поважна, Н.А. Фоменко). Вивчалася і роль іноземних мов у професійній підготовці майбутніх фахівців, зокрема: менеджерів зовнішньоекономічної діяльності (Н.Л. Замкова, Н.В. Логутіна), юристів (Л.Б. Котлярова), студентів факультету фізичного виховання (Л.І. Морська), курсантів-прикордонників (Т.В. Вакалюк), студентів вищих технічних навчальних закладів (О.Б. Тарнопольський), фахівців морського флоту (С.В. Козак), лікарів (О.П. Петрашук), фахівців сфери туризму (Л.В. Сакун).

Водночас, теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до професійного іншомовного спілкування ще недостатньо досліджена як в теоретичному, так і в практичному аспектах, зокрема, не дістали ґрунтовного розкриття й обґрунтування зміст, форми, методи, засоби та педагогічні умови формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування, які мають забезпечити якісну професійну іншомовну підготовку майбутніх фахівців сфери туризму.

Враховуючи об'єктивну потребу і соціальну значущість якісної професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в умовах розширення туристичних контактів нашої держави, актуальність проблеми формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування, її недостатню теоретичну, практичну та методичну розробленість, темою дисертаційного дослідження було обрано: **"Формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною комплексної програми науково-дослідної роботи лабораторії навчання іноземних мов Інституту педагогіки АПН України з проблеми "Науково-методичне забезпечення системи навчання іноземних мов у загальноосвітній школі", державний реєстраційний номер 0198U008011.

Тема дисертації затверджена рішенням вченої ради Інституту педагогіки АПН України 11 березня 2003 р., протокол №4 та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні 22 квітня 2003 р., протокол № 4.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх фахівців сфери туризму у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження: педагогічна технологія формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до професійного іншомовного спілкування.

Мета дослідження: розробити та обґрунтувати педагогічну технологію формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до професійного іншомовного спілкування.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до професійного іншомовного спілкування набуває ефективності за умови:

- визначення структурних компонентів готовності майбутніх фахівців сфери туризму до іншомовного спілкування;
- розробки педагогічної технології, яка визначає зміст, форми, методи, засоби та педагогічні умови формування готовності до іншомовного спілкування;
- упровадження педагогічної технології за такими етапами: проектування, реалізації та корекційно-аналітичного.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети і гіпотези дослідження визначені такі **завдання:**

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми у педагогічній теорії та практичній діяльності вищих навчальних закладів сфери туризму.
2. Визначити структурні компоненти готовності до іншомовного спілкування у майбутніх фахівців сфери туризму.
3. Розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічну технологію формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування.
4. Визначити критерії та рівні сформованості у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування.
5. Розробити методичні рекомендації щодо формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до професійного іншомовного спілкування.

Методологічну основу дослідження становлять філософські положення про діалектичну єдність думки та мовної форми як двох аспектів відображення об'єктивної дійсності; розуміння процесу навчання як взаємопов'язаної та взаємозумовленої діяльності викладача зі студентами; основні засади системного підходу як методологічного способу пізнання педагогічних фактів; основні положення законодавчих та нормативних документів про освіту, зокрема законів України "Про освіту", "Про вищу освіту"; "Про професійно-технічну освіту", Національної доктрини розвитку освіти в Україні у XXI столітті; Державної національної програми "Освіта" (Україна XXI століття), Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення щодо неперервної професійної освіти (С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, Н.Г. Ничкало), професійної підготовки майбутніх фахівців (В.В. Волкова, В.А. Лівенцова, Л.П. Сущенко та ін.), зокрема менеджерів туризму та готельного господарства (Л.В. Сакун, В.К. Федорченко); організації навчально-виховного процесу в закладах туристичного профілю (І.В. Зорін, В.О. Квартальнов, Л.І. Поважна, Н.А. Фоменко); положення комунікативного методу навчання іноземних мов (І.Л. Бім, Н.Д. Гальскова, І.О. Зимня, Г.О. Китайгородська, У. Літлвуд, Р. Олрайт, Ю.І. Пассов та ін.) та про взаємозв'язок мислення і спілкування (О.О. Вербицький, П.Я. Гальперін, Г.С. Костюк, А.М. Матюшкін та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань, перевірки гіпотези були використані такі методи: а) *теоретичні* – вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми; вивчення нормативної документації щодо професійної підготовки фахівців для сфери туризму; ретроспективний аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення даних, теоретичне моделювання. Вони використовувалися з метою здійснення аналізу стану проблеми, вироблення концептуальних підходів щодо ефективного формування у студентів, майбутніх фахівців сфери туризму, готовності до іншомовного спілкування; б) *емпіричні* – методи анкетування, тестування, педагогічного спостереження, опитування, статистичної обробки отриманих даних для аналізу стану проблеми у вищих навчальних закладах сфери туризму; добору методик оцінювання рівнів та критеріїв сформованості готовності до іншомовного спілкування; педагогічний експеримент з перевірки ефективності педагогічної технології формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування.

Організація та основні етапи дослідження. Дослідження обраної проблеми, аналіз і систематизація результатів здійснювалися упродовж 2000-2006 років у три етапи:

На першому етапі (2000-2001 рр.) вивчено психолого-педагогічну, науково-методичну та лінгвістичну літературу, що стосується обраної теми; визначено вихідні методологічні та теоретичні положення; сформульовано об'єкт, предмет, гіпотезу та мету дослідження; визначено програму дослідницької роботи; розроблено та теоретично обґрунтовано педагогічну технологію формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування; здійснено вивчення сучасного стану формування готовності студентів до іншомовного спілкування.

На другому етапі (2002-2004 рр.) підготовлено і проведено формувальний

експеримент, спрямований на перевірку вірогідності сформульованої гіпотези; систематизовано, проаналізовано та узагальнено основні експериментальні дані, а також упроваджено результати дослідження у практику роботи вищих навчальних закладів сфери туризму.

На третьому етапі (2005-2006 рр.) проаналізовано й узагальнено результати педагогічного експерименту; систематизовано та узагальнено весь досліджений матеріал та викладено результати дослідження у рукописі дисертаційної роботи.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі вищих навчальних закладів туристичного спрямування. В експерименті брали участь студенти економіко-правового факультету Київського університету туризму, економіки та права у місті Кам'янець-Подільський, Інституту туризму Федерації профспілок України (м. Київ), Київського національного авіаційного університету (факультет міжнародної інформації та права Інституту міжнародних відносин), Інституту туризму та менеджменту Прикарпатського університету ім. В. Стефаника (м. Івано-Франківськ). Загалом у дослідженні взяли участь 746 студентів вищих навчальних закладів сфери туризму та 69 викладачів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- *вперше* розроблено та обґрунтовано структуру готовності майбутніх фахівців сфери туризму до професійного іншомовного спілкування, компонентами якої є: комунікативно-мотиваційний, змістовий, процесуальний та самооцінний; педагогічну технологію формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування, яка визначає зміст, форми, методи, засоби та педагогічні умови формування готовності до іншомовного спілкування; визначено етапи впровадження педагогічної технології формування готовності до іншомовного спілкування та критерії і рівні сформованості цієї готовності;
- *удосконалено* навчально-тематичний план та програму з дисципліни "Іноземна мова професійного спрямування" для студентів вищих навчальних закладів сфери туризму;
- *подальшого розвитку* набули принципи добору змісту навчання іншомовного спілкування; положення щодо впровадження компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців сфери туризму.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні: структурних компонентів готовності студентів до іншомовного спілкування; складових та етапів упровадження педагогічної технології, критеріїв і рівнів сформованості у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування; уточнені теоретичного змісту понять "готовність до іншомовного спілкування", "формування

готовності до іншомовного спілкування" та "іншомовна комунікативна компетенція" майбутніх фахівців сфери туризму.

Практичне значення роботи визначається тим, що розроблено і впроваджено: *навчально-тематичні плани спецкурсів* "Особливості продукування професійного мовлення фахівця сфери туризму", "Мовленнєвий етикет у сфері туризму" для викладачів та студентів вищих навчальних закладів сфери туризму; *методичні рекомендації* щодо формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування для студентів, викладачів та керівників вищих навчальних закладів сфери туризму; *комплекс методик* для оцінювання ефективності формування готовності до іншомовного спілкування для викладачів і методистів вищих навчальних закладів сфери туризму.

Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів у професійній підготовці студентів, зокрема майбутніх фахівців сфери туризму, а також у процесі написання підручників і навчальних посібників з іноземної мови для майбутніх фахівців сфери туризму.

Основні положення та рекомендації щодо формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування **впроваджено** у систему роботи вищих навчальних закладів, зокрема Київського університету туризму, економіки та права у місті Кам'янець-Подільський (довідка №68-144 від 12.05.2005), Інституту туризму Федерації профспілок України (м. Київ) (№01-23-112 від 17.05.2005), Київського національного авіаційного університету (факультет міжнародної інформації та права Інституту міжнародних відносин) (№63-РЗ від 21.06.2005), Інституту туризму та менеджменту Прикарпатського університету ім. В. Стефаника (м. Івано-Франківськ) (№01-08-525 від 31.08.2005).

Вірогідність результатів дослідження забезпечувалася методологічною та теоретичною обґрунтованістю його вихідних позицій, використанням комплексу взаємодоповнюючих теоретичних і емпіричних методів дослідження, адекватних меті, предмету, завданням роботи; поєднанням кількісного та якісного аналізу експериментальних даних, репрезентативністю вибірки, застосуванням методів математичної статистики; позитивними результатами впровадження матеріалів дослідження в практику роботи вищих навчальних закладів сфери туризму.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні положення роботи і результати обговорено на 7 науково-практичних конференціях і семінарах, а саме: "Зміст і технології шкільної освіти" (Інститут педагогіки АПН України, Київ, 2004, 2005), "Технології навчання іноземних мов: стан і перспективи"

(Умань, 2004), "Соціокультурні аспекти навчання іноземних мов" (Тернопіль, 2004), "Мови у відкритому суспільстві" (Чернігів, 2005); міжнародних конференціях "Навчання іноземних мов через спілкування – шлях до діалогу культур" (Київ, 2005), "Мовна освіта: шлях до євроінтеграції" (Київ, 2005); на засіданнях лабораторії навчання іноземних мов Інституту педагогіки АПН України (2002-2005рр.).

Матеріали дослідження покладено в основу науково-методичного забезпечення професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів сфери туризму.

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 13 одноосібних публікаціях, 6 з яких опубліковано у провідних фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (317 найменувань, розміщених на 26 сторінках, з яких – 38 іноземними мовами) і 12 додатків на 78 сторінках. Робота містить 30 таблиць на 30 сторінках основного тексту, 9 рисунків на 9 сторінках основного тексту. Загальний обсяг дисертації – 286 сторінок, основна її частина займає 182 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу, методологічні та теоретичні основи дослідження, розкрито його наукову новизну, теоретичне та практичне значення, висновки про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** – *"Теоретичні засади формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування"* – проаналізовано проблему формування у майбутніх фахівців сфери туризму комунікативної компетентності; охарактеризовано базові поняття дослідження; розкрито особливості формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування.

На основі теоретичного аналізу показано, що існують різні тлумачення понять "компетентність" та "компетенція", іноді вони ототожнюються. Поняття *"компетентність"* трактується науковцями як: специфічна здібність, яка дозволяє ефективно вирішувати типові проблеми й завдання, що виникають у реальних ситуаціях повсякденного життя, вміння вирішувати окреслене коло завдань у професійних видах діяльності (А.А. Бодальов); здатність до виконання діяльності, яка передбачає постійне оволодіння новою інформацією та оновлення знань, що дає можливість успішно розв'язувати професійні завдання в конкретних умовах (М.А. Чошов); інтелектуально

й особистісно обумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини, який базується на знаннях (І.О. Зимня); готовність на професійному рівні виконувати посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних світових вимог і стандартів (В.Г. Афанасьєв). Поняття "*компетенція*" визначається як єдність знань, навичок і відносин у процесі професійної діяльності, які зумовлені вимогами посади, конкретною ситуацією і цілями організації (С.В. Козак); сукупність професійно значущих якостей та прояв творчості у процесі професійної діяльності (Г.В. Малиновська); коло тих питань, які повинна і реально може розв'язувати людина, що виконує професійну чи соціальну роль (В.А. Семиченко). У дисертації зроблено висновок, що "*компетентність*" є більш широким поняттям, ніж поняття "*компетенція*", воно характеризує і визначає рівень професіоналізму фахівця, котрий володіє знаннями, вміннями та навичками, що дозволяють йому демонструвати професійно грамотну дію мислення, оцінку, думку у конкретній професійній діяльності.

Важливою професійно-значущою характеристикою компетентного фахівця сфери туризму є *комунікативна компетентність*, яка, відповідно до визначення В.П. Черевко, розглядається у дисертації як інтегральна якість особистості, що синтезує в собі загальну культуру спілкування та її особливі прояви у професійній діяльності. У процесі дослідження визначено, що комунікативна компетентність майбутнього фахівця сфери туризму визначається іншомовною комунікативною, професійною, стратегічною та соціальною компетенціями.

Теоретичний аналіз наукової літератури засвідчив, що поняття "*готовність*" розглядається як: професійна готовність до педагогічної діяльності (В.О. Сластьонін, О.Г. Мороз); професійно-естетична готовність (М.В. Веселовська, Т.О. Зотєєва, Н.М. Конишева); психологічна готовність (В.О. Моляко); морально-психологічна готовність (Л.В. Кондрашова) та готовність до інших видів діяльності у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів (О.Л. Полякова, Л.О. Савенкова та ін.).

У розділі доведено, що *спілкування іноземною мовою* має свої особливості, зумовлені тим, що фахівці повинні вміти не тільки створювати у процесі комунікації психологічний комфорт, встановлювати міжособистісні та ділові контакти, коригувати стосунки із співрозмовником, але й добре усвідомлювати особливості іншомовного спілкування, ментальну своєрідність та норми мовленнєвого етикету носія мови.

У дисертації поняття "*готовність до іншомовного спілкування у майбутніх фахівців сфери туризму*" розглядається як інтегративна професійна характеристика особистості, що визначає рівень професіоналізму майбутнього фахівця щодо його іншомовної комунікативної компетенції та включає потреби, мотиви, психологічні

якості, предметні та інтелектуальні знання, уміння й навички, які дозволяють успішно використовувати іноземну мову для виконання професійних завдань. У процесі дослідження визначено *компоненти готовності* студентів до іншомовного спілкування: *комунікативно-мотиваційний компонент* відображає формування позитивної мотивації майбутніх фахівців сфери туризму щодо іншомовного спілкування; *змістовий* - оволодіння студентами змістом іншомовного спілкування; *процесуальний* - формування необхідних умінь і навичок студентів щодо адекватної мовленнєвої поведінки у відповідних мовленнєво-комунікативних ситуаціях; *самооцінний компонент* - самостійну і виважену оцінку студентом власної комунікативної поведінки у процесі спілкування та комунікативних здібностей співрозмовника.

Процес формування готовності до іншомовного спілкування розглядається як система послідовних педагогічних впливів на мотиваційно-вольову, інтелектуально-змістову та процесуально-діяльнісну сфери студента, що забезпечують цілісний підхід до формування іншомовної комунікативної компетенції, взагалі, та оволодіння професійним іншомовним спілкуванням, зокрема. Показано, що формування готовності до іншомовного спілкування включає такі *складові*: психологічну, методичну та дидактичну. Психологічна складова передбачає формування у студента такого рівня мотивації, який сприяє усвідомленню ним важливості та значущості володіння іншомовним спілкуванням для професійного самовдосконалення та має необхідні для цього знання, уміння та навички. Методична – охоплює певний рівень організації процесу формування комунікативної компетентності, зокрема, іншомовної комунікативної (мовної, мовленнєвої, соціокультурної, інтеркультурної), професійної, стратегічної, соціальної компетенцій, який дозволяє здійснювати спілкування на достатньому професійному рівні. Дидактична складова забезпечує механізми формування досліджуваної готовності.

У розділі розкрито *особливості формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до професійного іншомовного спілкування*, а саме: оволодіння мовленнєвим етикетом тієї країни та її населення, з якою зав'язуються туристичні контакти; формування вмінь вести ділову професійно орієнтовану бесіду, вміння здійснювати публічний виступ та презентувати оригінальну розробку на міжнародних туристичних виставках, а також уміння писати ділові та професійні листи у сфері туристичного бізнесу; здійснення мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців сфери туризму щодо орієнтації в ситуаціях суспільного, побутового та професійного характеру.

У **другому розділі** – *"Педагогічна технологія формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування"* –

проаналізовано сучасний стан формування готовності студентів вищих навчальних закладів сфери туризму до іншомовного спілкування; обґрунтовано структурні складові педагогічної технології формування готовності до іншомовного спілкування та етапи її впровадження; принципи добору змісту, зміст, форми, методи, засоби та педагогічні умови формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування.

Вивчення сучасного стану формування готовності студентів вищих навчальних закладів сфери туризму до іншомовного спілкування підтвердило актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми. Анкетування студентів (446 осіб) засвідчило, що вони недостатньо готові спілкуватися іноземною мовою, оскільки: не усвідомлюється роль іноземної мови як важливої професійної якості майбутнього фахівця (70% студентів); студенти відчують труднощі в оволодінні мовним матеріалом (17% студентів), аудіюванням (24% студентів), говорінням (28% студентів), читанням (18% студентів), письмом (13% студентів). Як наслідок, знижується ефективність комунікативної взаємодії іноземною мовою, що негативно впливає на професіоналізм майбутніх фахівців сфери туризму.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що існують різні підходи до сутнісної характеристики педагогічної технології. У дисертації поняття "*педагогічна технологія*" розглядається як система раціональних способів досягнення поставленої педагогічної мети, що виражається у науковій організації навчально-виховного процесу і визначає раціональні й ефективні способи досягнення запланованих освітньо-культурних цілей. Обґрунтовано *структурні складові педагогічної технології* формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування: зміст, форми, методи, засоби і педагогічні умови формування готовності до іншомовного спілкування.

У розділі визначено *етапи впровадження педагогічної технології формування готовності до іншомовного спілкування*. I етап (*проектування*) включає: визначення принципів добору змісту формування готовності до іншомовного спілкування; розробку змісту формування готовності до іншомовного спілкування; аналіз форм, методів та засобів щодо доцільності їх використання у процесі формування готовності до іншомовного спілкування; виявлення педагогічних умов, які забезпечують ефективність формування цієї готовності. На II етапі (*реалізації*) здійснюється упровадження змісту формування готовності до іншомовного спілкування у навчальний процес та реалізація форм, методів, засобів і педагогічних умов її формування. III етап (*корекційно-аналітичний*) передбачає: аналіз ефективності змісту, форм, методів, засобів

та педагогічних умов формування готовності до іншомовного спілкування; вироблення рекомендацій щодо внесення корективів відносно змісту, форм, методів, засобів і педагогічних умов її формування.

У процесі дослідження обґрунтовано *принципи добору змісту* формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування (відповідності соціальному замовленню суспільства; зв'язку теорії з практикою; доступності; комунікативного спрямування; автентичності; формування позитивної мотивації навчання) та розкрито їх зміст.

На основі аналізу навчальної програми дисципліни "Іноземна мова професійного спілкування", а також освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалавра за напрямом 0504 "Туризм", фахове спрямування 6.050400 "Туризм" та "Готельне господарство" розроблено *зміст* формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування. У розділі визначено, обґрунтовано та розкрито зміст таких його компонентів: *сфера спілкування* (професійно-трудова) та *види спілкування* (офіційний індивідуальний контакт діалогічної та монологічної форми; офіційне групове спілкування діалогічної та монологічної форми; неофіційна ділова розмова; неофіційна вільна бесіда та публічний виступ); *теми спілкування* (у курсі "Індустрія гостинності" - 1.Подорож залізницею. 2.Подорож літаком. 3.Готелі, мотелі, кемпінги. 4.Номери готелів. 5.Попереднє замовлення номерів, прийом та оформлення туристів у готелях. 6.Служби та послуги у готелях. 7.Від'їзд гостя з готелю; у курсі "Індустрія туризму" - 1.Інформація в туристичному бізнесі. 2.Робота в туристичному бізнесі. 3.Тури за кордон. 4.Розвиток екотуризму. 5.Туристичні компанії і аспекти їхньої діяльності. 6.Робота з клієнтами у сфері туризму. 7.Організація конференцій у готелі); типові ситуації іншомовного спілкування майбутніх фахівців сфери туризму та *комунікативні наміри*, що виникають у цих ситуаціях (встановлення контакту, інформування, регулювання, оцінки); *мовний* (фонетичний, активний лексичний та граматичний мінімуми) та *мовленнєвий* матеріал, необхідний для здійснення професійного іншомовного спілкування майбутніми фахівцями сфери туризму; знання, навички та вміння мовлення.

У розділі розглянуто доцільні *форми* (практичне заняття, самостійна робота, спецкурси, екскурсії), *методи* (метод ділової гри) та *засоби* (спеціально розроблена система вправ і завдань) формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування; розкрито специфіку їх використання.

У ході дослідження визначено *педагогічні умови* (індивідуальний підхід до студентів; проблемний і творчий характер завдань з іноземної мови; використання сучасних інноваційних технологій навчання; діалогізація процесу навчання;

моделювання професійних комунікативних ситуацій) формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування та розкрито їх зміст.

У **третьому розділі** – *"Організація та проведення педагогічного експерименту"* – визначено й обґрунтовано критерії та рівні сформованості у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування; подано етапи та методику проведення педагогічного експерименту; проаналізовано результати формувального експерименту.

Для перевірки ефективності розробленої педагогічної технології та відповідно до структурних компонентів готовності (комунікативно-мотиваційного, змістового, процесуального, самооцінного) у процесі дослідження визначено та обґрунтовано *критерії сформованості готовності до іншомовного спілкування*, що відображають: сформованість позитивної мотивації студентів щодо іншомовного спілкування; рівень оволодіння студентами змістом іншомовного спілкування; сформованість умінь і навичок студентів щодо адекватної мовленнєвої поведінки у відповідних мовленнєво-комунікативних ситуаціях; сформованість умінь студентів самостійно оцінювати власну комунікативну поведінку в процесі спілкування та комунікативні здібності співрозмовника.

У розділі показано доцільність використання трьох рівнів для оцінювання сформованості у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування (високий, середній та низький), розкрито зміст кожного з них.

Для проведення педагогічного експерименту *здійснено добір і модифікацію методик*: В.В. Синявського та Б.О. Федоришина (визначення рівня сформованості самооцінки студентом власної комунікативної поведінки та комунікативних здібностей співрозмовника), І.Н. Горелова, М.В. Зюсько (визначення рівня вихідних знань, умінь і навичок іншомовного професійного спілкування); *опитувальників* Л.П. Гапоненко (ставлення студентів до вивчення іноземних мов; вивчення рівня усвідомленості знань студентів щодо змісту іншомовного спілкування); *розроблено завдання з метою дослідження рівня оволодіння студентами змістом іншомовного спілкування*.

У формувальному експерименті брало участь 300 студентів 2-3 курсів Кам'янець-Подільського економіко-правового факультету Київського університету туризму, економіки і права, Київського інституту туризму Федерації профспілок України, Київського національного авіаційного університету, Інституту туризму і менеджменту Прикарпатського університету імені В. Стефаника. З метою забезпечення можливості порівняння результатів педагогічного експерименту у кожному із вищезазначених вищих навчальних закладів передбачено розподіл навчальних груп на експериментальні та контрольні. Так, експериментальні та контрольні групи налічували

по 150 студентів. Неварійованими в експерименті були однакова кількість студентів у групах (150), однакова кількість годин на тиждень для вивчення іноземної мови (6 годин/тиждень). До величин, які варіювалися, було віднесено зміст, форми, методи, засоби та педагогічні умови формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування. У контрольних групах формування готовності до професійного іншомовного спілкування відбувалося традиційним способом (навчальні підручники "High Season. English for Hotel and Tourist Industry", "Going Places. English for work and travel"), в експериментальних групах упроваджувалася розроблена у процесі дослідження педагогічна технологія формування готовності до професійного іншомовного спілкування. Перевірка однорідності навчальних груп, які брали участь у педагогічному експерименті, а також правильність вибірки була здійснена за допомогою t-критерія Стьюдента.

Аналіз результатів педагогічного експерименту показав, що у процесі впровадження педагогічної технології формування готовності до іншомовного спілкування збільшилася кількість студентів експериментальних груп, які мають високий та середній рівні сформованості готовності за всіма критеріями. Так, за критеріями сформованості позитивної мотивації студентів щодо іншомовного спілкування (комунікативно-мотиваційний компонент), оволодіння студентами змістом іншомовного спілкування (змістовий компонент), сформованості умінь і навичок студентів щодо адекватної мовленнєвої поведінки у відповідних мовленнєво-комунікативних ситуаціях (процесуальний компонент) та критерієм сформованості умінь студентів самостійно оцінювати власну комунікативну поведінку в процесі спілкування та комунікативні здібності співрозмовника (самооцінний компонент) відбулося зменшення кількості студентів з низьким рівнем сформованості готовності до іншомовного спілкування (на 11,33%, 10,67%, 11,66% і на 8,00% студентів відповідно). Значно збільшилася кількість студентів, які мають високий рівень сформованості готовності за всіма критеріями: критерій сформованості позитивної мотивації студентів щодо іншомовного спілкування, критерій оволодіння студентами змістом іншомовного спілкування, критерій сформованості умінь і навичок студентів щодо адекватної мовленнєвої поведінки у відповідних мовленнєво-комунікативних ситуаціях – на 5,33% студентів, критерій сформованості умінь студентів самостійно оцінювати власну комунікативну поведінку в процесі спілкування та комунікативні здібності співрозмовника – на 4,00% студентів.

Результати експериментально-дослідної роботи узагальнено у 17 таблицях та 4 рисунках в основному тексті дисертації.

У **загальних висновках** викладено результати теоретичної та методичної розробки формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукової проблеми формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування, суть якого полягає у розробці та експериментальній перевірці педагогічної технології формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування. Проведене дослідження дало підставу зробити такі висновки.

1. Науковий аналіз проблеми формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до професійного іншомовного спілкування дозволив зробити висновок, що володіння студентами знаннями, уміннями та навичками професійного іншомовного спілкування є необхідною умовою їх успішної професійної діяльності. Теоретичний аналіз проблеми, аналіз навчальних планів та освітньо-кваліфікаційної характеристики менеджерів сфери туризму засвідчив, що провідне місце належить саме іноземній мові як основному засобу міжкультурного спілкування та важливого складнику їхньої майбутньої професії.

2. Визначено та обґрунтовано структурні компоненти готовності студентів до іншомовного спілкування: комунікативно-мотиваційний, змістовий, процесуальний, самооцінний. Комунікативно-мотиваційний компонент відображає формування позитивної мотивації майбутніх фахівців сфери туризму щодо іншомовного спілкування; змістовий - оволодіння студентами змістом іншомовного спілкування; процесуальний - формування необхідних умінь і навичок студентів щодо адекватної мовленнєвої поведінки у відповідних мовленнєво-комунікативних ситуаціях; самооцінний - самостійну і виважену оцінку студентом власної комунікативної поведінки у процесі спілкування та комунікативних здібностей співрозмовника.

3. Розроблено та обґрунтовано педагогічну технологію формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування, яка визначає зміст, форми, методи, засоби та педагогічні умови формування готовності до іншомовного спілкування. До основних компонентів змісту формування готовності віднесено: сфери та види спілкування; теми та типові ситуації іншомовного спілкування, комунікативні наміри, що виникають у цих ситуаціях; мовний та мовленнєвий матеріал, необхідний для здійснення професійного іншомовного спілкування майбутніми фахівцями сфери

туризму; знання, навички та вміння мовлення. Доведено, що доцільними формами формування готовності до іншомовного спілкування є практичне заняття, самостійна робота, спецкурси, екскурсії; методами – метод ділової гри; засобами – спеціально розроблена система вправ і завдань; педагогічними умовами – індивідуальний підхід до студентів; проблемний і творчий характер завдань з іноземної мови; використання сучасних інноваційних технологій навчання; діалогізація процесу навчання; моделювання професійних комунікативних ситуацій.

4. Визначено та обґрунтовано критерії сформованості у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування: сформованість позитивної мотивації студентів щодо іншомовного спілкування; оволодіння студентами змістом іншомовного спілкування; сформованість умінь і навичок студентів щодо адекватної мовленнєвої поведінки у відповідних мовленнєво-комунікативних ситуаціях; сформованість умінь студентів самостійно оцінювати власну комунікативну поведінку в процесі спілкування та комунікативні здібності співрозмовника. Ефективність формування готовності до іншомовного спілкування визначається рівнем сформованості зазначених вище критеріїв (високим, середнім і низьким). Результати педагогічного експерименту свідчать про позитивну динаміку зрушень за всіма критеріями сформованості у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування в експериментальних групах у порівнянні з контрольними.

5. Теоретично обґрунтовані та експериментально перевірені положення щодо формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування було покладено в основу розробки навчально-тематичних планів спецкурсів "Особливості продукування професійного мовлення фахівця сфери туризму", "Мовленнєвий етикет у сфері туризму" та методичних рекомендацій щодо формування у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування для студентів, викладачів та керівників вищих навчальних закладів сфери туризму. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності викладачів іноземних мов у вищій школі, в тому числі в навчальних закладах туристичного спрямування, а також у процесі написання підручників і навчальних посібників з іноземної мови для майбутніх фахівців сфери туризму.

Однак, проведене дослідження не вичерпує всієї проблеми формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування. Подальшого дослідження потребують такі її аспекти: особливості застосування комп'ютерної техніки та інформаційних технологій у процесі формування готовності до професійного іншомовного спілкування, формування у майбутніх фахівців

сфери туризму готовності до професійного іншомовного спілкування у контексті Болонського процесу.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях:

Статті у збірниках наукових праць

1. Галицька М.М. Деякі аспекти формування комунікативної компетенції менеджерів туризму у процесі вивчення іноземних мов // Наука і сучасність. Зб. науков. праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: Логос, 2003. – Т. 41. – С. 90-96.

2. Галицька М.М. Реалізація Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти у процесі навчання іноземних мов вищих навчальних закладів сфери туризму // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – Житомир, 2004. – Вип. 19. – С. 80 – 82.

3. Галицька М.М. Готовність до іншомовного спілкування як необхідна складова процесу вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах сфери туризму // Зб. науков. праць Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б.Хмельницького. – Хмельницький, 2004. – №29. – Ч. II. – С. 44-46.

4. Галицька М.М. Мовленнєвий етикет як елемент культури іншомовного спілкування менеджерів туризму // Іноземні мови в навчальних закладах. Науково-методичний журнал. – К, 2004. – №3. – С. 134-140.

5. Галицька М.М. Вивчення іноземної мови як складова підготовки майбутніх фахівців сфери туризму // Наука і сучасність. Зб. науков. праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: Логос, 2004. – Т. 43. – С. 29-35.

6. Галицька М.М. Технологія формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного професійного спілкування // Наука і сучасність. Зб. науков. праць НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К.: Логос, 2005. – Т. 52. – С. 13-19.

Статті та тези у збірниках матеріалів конференцій

7. Галицька М.М. Зміст поняття "готовність до іншомовного спілкування" // Зміст і технології шкільної освіти: Матеріали звітної наукової конференції Інституту педагогіки АПН України. – К, 30-31 березня 2004. – С. 94.

8. Галицька М.М. Зміст предмету "Іноземні мови" у вищих навчальних закладах сфери туризму // Соціокультурні аспекти навчання іноземних мов: Тези міжнародної науково-практичної конференції. – Тернопіль, 2004. – С. 111 – 112.

9. Галицька М.М. Іноземна мова як необхідний елемент професійної підготовки менеджерів туризму // Технології навчання іноземних мов: стан і перспективи:

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Умань, 14-15 травня 2004. – С. 120-122.

10. Галицька М.М. Готовність студентів вищих навчальних закладів сфери туризму до іншомовного спілкування у контексті діалогу культур // Навчання іноземних мов через спілкування – шлях до діалогу культур: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 92-94.

11. Галицька М.М. Результати дослідно-експериментальної перевірки рівня володіння іншомовним спілкуванням майбутніх фахівців сфери туризму" // Зміст і технології шкільної освіти: Матеріали звітної наукової конференції Інституту педагогіки АПН України. – К., 30-31 березня 2005. – С. 73-74.

12. Галицька М.М. Рекомендації Ради Європи з мовної освіти, їх використання у вищих навчальних закладах сфери туризму // Міжнародний форум "Мовна освіта: шлях до євроінтеграції": Тези доповідей/За ред. С.Ю. Ніколаєвої, К.І.Онищенко. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 26-27.

13. Галицька М.М. Критерії здійснення відбору навчального матеріалу щодо формування у студентів, майбутніх фахівців сфери туризму, готовності до професійного іншомовного спілкування // Мови у відкритому суспільстві. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Чернігів, 2005. – С. 76-77.

Анотації

Галицька М.М. Формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – "Теорія і методика професійної освіти." – Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, Київ, 2007.

Дисертацію присвячено проблемі формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування. Розкрито зміст структурних компонентів готовності студентів до іншомовного спілкування, а саме: комунікативно-мотиваційного, змістового, процесуального та самооцінного компонентів. Розроблено та обґрунтовано педагогічну технологію формування готовності до іншомовного спілкування, яка визначає зміст, форми, методи, засоби та педагогічні умови формування готовності до іншомовного спілкування. Визначено критерії та рівні сформованості у майбутніх фахівців сфери туризму готовності до іншомовного спілкування. Розкрито методику формувального експерименту та його результати.

Ключові слова: комунікативна компетентність, готовність до іншомовного

спілкування, формування готовності до іншомовного спілкування, педагогічна технологія, критерії та рівні сформованості готовності до іншомовного спілкування.

Галицкая М.М. Формирование у студентов высших учебных заведений сферы туризма готовности к иноязычному общению. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – "Теория и методика профессионального образования." – Национальный педагогический университет им. М. Драгоманова, Киев, 2007.

Диссертация посвящена проблеме формирования у студентов высших учебных заведений сферы туризма готовности к иноязычному общению.

Проанализирована проблема формирования коммуникативной компетентности у будущих специалистов сферы туризма; охарактеризовано базовые понятия: "готовность", "иноязычное общение", "готовность к иноязычному общению", "формирование готовности к иноязычному общению"; раскрыты особенности формирования готовности к иноязычному общению у будущих специалистов сферы туризма.

Определено и обосновано структурные компоненты готовности студентов к иноязычному общению, а именно: коммуникативно-мотивационный компонент готовности к иноязычному общению (направленный на формирование положительной мотивации будущих специалистов сферы туризма относительно иноязычного общения); содержательный (направленный на овладение студентами содержанием иноязычного общения); процессуальный (направленный на формирование необходимых умений и навыков студентов относительно адекватного речевого поведения в соответствующих ситуациях общения); самооценочный (направленный на оценку студентом собственного коммуникативного поведения в процессе общения и коммуникативных способностей собеседника).

Разработана и обоснована педагогическая технология формирования готовности к иноязычному общению у будущих специалистов сферы туризма, которая включает содержание формирования готовности к иноязычному общению, формы, методы, средства и педагогические условия формирования готовности к иноязычному общению. В процессе исследования обоснованы основные принципы отбора содержания формирования готовности к иноязычному общению у будущих специалистов сферы туризма, а именно: принцип соответствия социальному заказу общества; связи теории с практикой; доступности; коммуникативного направления; аутентичности; формирования положительной мотивации обучения. К основным компонентам

содержания формирования готовности к иноязычному общению отнесено: сферы и виды общения; темы и типичные ситуации иноязычного общения будущих специалистов сферы туризма и коммуникативные намерения, которые возникают в этих ситуациях; языковой и речевой материал, необходимый для осуществления иноязычного общения будущими специалистами сферы туризма; знания, умения и навыки речи. Доказано, что оптимальными формами формирования готовности к иноязычному общению являются практическое занятие, самостоятельная работа, спецкурсы, экскурсии; методами – метод деловой игры; средствами – специально разработанная система упражнений и заданий; педагогическими условиями – индивидуальный подход к студентам; проблемный и творческий характер заданий; использование технических средств обучения; диалогизация процесса обучения; моделирование профессиональных коммуникативных ситуаций.

Определены и обоснованы критерии сформированности готовности к иноязычному общению у будущих специалистов сферы туризма, а именно: критерий сформированности положительной мотивации студентов относительно иноязычного общения; критерий овладения студентами содержанием иноязычного общения; критерий сформированности умений и навыков студентов относительно речевого поведения в соответствующих ситуациях общения; критерий сформированности самостоятельной оценки студентом собственного коммуникативного поведения в процессе общения и коммуникативных способностей собеседника. Эффективность формирования готовности к иноязычному общению у будущих специалистов сферы туризма определяется уровнем сформированности определенных критериев (высоким, средним и низким).

Основные результаты работы внедрены в учебно-воспитательный процесс высших учебных заведений сферы туризма.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, готовность к иноязычному общению, формирование готовности к иноязычному общению, педагогическая технология, критерии и уровни сформированности готовности к иноязычному общению.

Galytska M.M. Forming of readiness to foreign language communication among students of higher educational establishments of tourist sphere – Manuscript.

Thesis for inception the candidate's degree in Pedagogics; according to speciality 13.00.04 – "Theory and Methods of Professional Education." – The Mihailo Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2007.

The thesis deals with the problem of forming of readiness to foreign language

communication among students of higher educational establishments of tourist sphere. Maintenance of structural components of student's readiness is exposed to foreign language, namely: communicative-motivational, rich in content, judicial and self-appraisal components. There has been developed and proved pedagogical technology of forming of readiness to foreign language communication, which includes maintenance of forming of readiness to foreign language communication, forms, methods, facilities of forming of readiness to foreign language communication and pedagogical terms of forming of readiness to foreign language communication. There have been defined the criterions and levels of formed of readiness to foreign language communication among future specialists of sphere of tourism.

Keywords: communicative competence, readiness to foreign language communication, forming of readiness to foreign language communication, pedagogical technology, criterions and levels of formed of readiness to foreign language communication.